ФИНИКИЙЦИТЕ, АЗБУКАТА И КУЛТУРНАТА ПАМЕТ

Херберт Нир

В книгата си "Културната памет" хайделбергският египтолог Ян Асман осветли в началото на 90-те години феномените писменост, спомен и политическа идентичност в ранните високи култури. Той показа взаимодействието между тези три величини по отношение на египетската, израилската и гръцката култура, изтъквайки основополагащото значение на писмеността. Всеки знае, че египтяните са създателите на йероглифното писмо. Откъде са взели своето писмо Израил и Гърция, в споменатата книга научаваме само с няколко реда. Явно това се смята за така добре известно, че е излишно човек да се задълбочава.

Този подход е симптоматичен за един "мъртъв ъгъл" в културната памет на европейците, където на финикийците и на Ливан се пада една малка, или направо никаква роля. В популярната литература постоянно ни напомнят, че финикийците били измислили писмото. Това твърдение е напълно погрешно, първо, защото по начало няма такова нещо като писмо-*то* изобщо, и второ, защото по-стари писмени системи, като клиновидното писмо в Месопотамия, което шумерите използват още от края на 4 хилядолетие пр. Хр., и египетското йероглифно писмо, нямат нищо общо с финикийците. От решаващо значение обаче е изобретяването на принципа на азбучното писмо, а това е станало в Египет в началото на 2 хилядолетие пр. Хр., и препредаването на това постижение на царските градове в Сирия-Палестина.

Значението на финикийците за по-нататъшната история на азбучното писмо се състои в това, че те свеждат азбуката до система от 22 знака, фиксират посоката на писане от дясно на ляво и придават форма на знаците, които биват възприети навсякъде в

Левант и Анадола. Въпреки това - и именно туй е *particula veri* на твърдението, че финикийците били измислили писмеността - финикийците имат решаващ принос за развитието на писмото, най-вече в Израил и Гърция, а чрез посредничеството на гърците и за латинската азбука.

Всички знаят мита за отвличането на принцеса Европа от Ливан от преобразилия се на бик бог Зевс. На първо място тук е показателно, че името на тази Европа се извежда от семитската дума за "залез", "запад" или "вечер" (*aeraeb*) и следователно олицетворява западния свят. По-малко са обаче онези, които знаят, че Европа е имала и брат. Неговото име, Кадмос, произлиза от семитската дума за "изток" (*qaedaem*). Така че Кадмос е човекът от Изтока или левантинецът. Херодот ни информира, че търсейки сестра си, Кадмос заедно с други финикийци пристигнали в Гърция, където занесли и своята азбука. Това писмо, донесено на Запад от левантинеца Кадмос, Херодот логично нарича *phoinikeia grammata*. На остров Крит се е използвал дори глаголът *poinikazein*, който означава просто "пиша".

Науката отдавна е потвърдила основното изявление в разказите за Кадмос, а именно, че левантинците са запознали гърците с азбуката. Главна роля в този процес се пада на финикийските търговски колонии в Анадола. Именно там през 8 в. пр. Хр. гърците опознават лесното за боравене финикийско азбучно писмо, което те пригаждат към своя език заедно със съществуващите вече при финикийците зачатъци на изписване на гласните. Разпространението на финикийското писмо на Запад не спира в Гърция. Благодарение на гръцките колонии в Италия и с посредничеството на етруските, през 7 в. пр. Хр. западногръцката азбука тръгва от Кумея в Кампания, прониквайки във все повече италиански градове.

Кадмос и сестра му Европа произхождат от южна Финикия, тоест от Сидон или Тир. Но също и северен Ливан, в лицето на своя древен царски и търговски град Библос, има принос към нашата тема. В хода на регресивната асимилация на съгласните и грецизирането, засвидетелстваното още в египетската кореспонденция от Амарна през късната Бронзова епоха име на селището Губла се трансформира в Библос. Именно през пристанището на Библос гърците внасят папирус за писане от Египет и затова наричат папируса *byblos*. От гръцкото умалително *biblion* по-късно изкристализира латинската дума *biblia*, която всъщност е в множествено число.

От казаното дотук се налагат две заключения. Първо: който пише и чете, използвайки латинската азбука, а днес това е по-голямата част от човечеството, той се движи по следите, оставени от финикийската култура. И второ: който отвори Библията или спомене Библията, той съживява частица от древен Ливан.

Превод от немски: Стоян Гяуров

(*Theologische Quartalschrift*, 3/2004)

ДВ, 29. 1. 05